

Darülbedayi

Tanzimat döneminden itibaren önce sarayda sonra da toplumda yer edinmeye başlayan Batı tarzı tiyatronun ülkemizdeki gelişiminde Padişah Abdülmecit'in önemli bir yeri vardır. Dolmabahçe Sarayının silahhanesinde Avrupalı mimarlara bir tiyatro binası yaptırmış ve yabancı sanatkârlar, padişah ve saray mensupları için burada temsiller vermişlerdir. Saraydaki tiyatronun Türk Tiyatrosu açısından dikkat çekici özelliği, burada yabancı sanatçılara mızıkaları ile eşlik eden ve zamanla Batı müziğini öğrenerek yabancı sahne sanatçıları ile piyeslerde küçük roller almaya başlayan "Hademe-i Hassa" denilen Türk müzisyenlerin olmasıdır.

İlk defa Müslüman oyuncuların sahneye çıkması Tanzimat döneminde saray çevresinde gerçekleşmiştir. Batılı anlamda ilk Müslüman profesyonel tiyatro oyuncusu olarak bilinen Ahmet Necip Efendi Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosunda oynamış ve ilk Türk tiyatro adamı olarak değerlendirilen Ahmet Fehim Efendi yine bu dönemde kendisini göstermiştir. Hüsnü Bey, İsmail Hakkı, Mehmet Edip, Selim Bey, Mehmet Vamık, Mustafa Fazıl, İbrahim Efendi, Murat Efendi, M. Arif Efendi Tanzimat döneminde sahneye çıkan diğer Müslüman oyunculardır. Başta Namık Kemal'in "Vatan" piyesinde "İslam Bey" rolü için açılan müsabakayı kazanan Raşit Bey olmak üzere tiyatro sanatına ilgi gösteren ve sahneye çıkan Türk gençlerinin sayısı II. Meşrutiyet'ten sonra artış göstermiştir.

İlk defa yabancı dilde temsil edilen bazı piyeslerin Türkçeye çevrilerek sahnelenmesi de Tanzimat dönemi Türk tiyatrosuna ait bir özelliktir. 1857 yılında "Müsebbip" ve "Riyakâr" adlı eserlerin tercümesi ile Türkçe temsiller verilmesi fikri ön plana çıkmıştır. Agop Vartovyan'ın (Güllü Agop) sahibi olduğu ve Türkiye'de bir tiyatro edebiyatının ortaya çıkmasında önemli bir yeri olan Gedikpaşa Tiyatrosunda 1869 yılında Türkçe piyeslerin temsiline başlanmıştır. Türkçe yazılan ilk piyes olma özelliğini taşıyan Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" başta olmak üzere, Namık Kemal, Ali Haydar, Ali Bey, Ebuzziya Tevfik, Recaizade Ekrem, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Manastırlı Rifat, Hasan Bedrettin gibi yazarlar, verdikleri eserlerle bu dönemde bir tiyatro edebiyatının ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır.

Tiyatroya devlet desteği ve ödenekli bir tiyatronun oluşturulması fikri de Türk tiyatro tarihinde ilk defa Tanzimat döneminde gündeme gelmiş ve Sadrazam Âli Paşa'nın da desteği ile birden çok dilde temsiller veren bir devlet tiyatrosunun kurulması yönünde adımlar atılmıştır. Bu amaçla 28 Aralık 1869 tarihinde Darülfünundan Ali Suavi Efendi, Sadrazam Âli Paşa'dan aldığı yetki ile Türk, Rum, Bulgar ve Ermenilerden oluşan birkaç yüksek görevli bir toplantı yapmıştır. Kurulacak tiyatronun adı "Tiyatro-yı Sultânî" olarak belirlenmişse de bu girişim neticelendirilememiştir.

Tanzimat döneminde gündeme getirilen, tiyatronun devlet tarafından desteklenmesi düşüncesi, II. Meşrutiyet'le birlikte devam etmiştir. Bu çerçevede ilk olarak 1908 yılının kasım ayında İstanbul'da resmi teşebbüs ve himayeden istifade edilerek bir Milli Tiyatro kurulması düşünülmüştür. 1912'de yine aynı amaç doğrultusunda "Osmanlı Tiyatro Kulübü" oluşturulmuştur. Fakat bu iki girişimden de beklenen sonuç alınamamıştır. Bu dönemde ayrıca Osmanlı Donanma Cemiyetinin muhtelif küçük tiyatro truplarına verdiği destekle temsiller yapılmış ve bu temsillerden maddi fayda sağlayan Cemiyet, bir tiyatro heyeti kurmuştur. Dönemin tanınmış sanatçıları maaş karşılığında bu heyetin bünyesine alınmıştır. Hem tiyatro trupları hem de tiyatro ile ilgili yazılan piyeslerin bir düzen içerisinde ortaya çıkması Darülbedayinin kuruluşundan sonra gerçekleşecektir.

Darülbedayinin kuruluşu, Devlet Tiyatrosu ortaya çıkıncaya kadar Türk tiyatro tarihi açısından en önemli hadiselerden birisidir. 1913-1914 yıllarında İstanbul Şehremini Operatör Cemil Paşa, belediye işleri arasına konservatuar kurmayı dâhil etmiş ve böylece Darülbedayinin kuruluşuna giden yolda ilk adım atılmıştır. Konservatuar kurulması teklifi

Belediye Meclisi tarafından kabul edilerek bu iş için üç bin liralık ödenek ayrılmıştır. Akabinde Paris'te Odeon Tiyatrosunda müdürlük görevinde bulunmuş olan Mösyö Antuvan (Andre Antoine) ile anlaşma yapılmış ve 21 Mayıs 1330 (3 Haziran 1914) tarihinde Şehremini Cemil imzası ile içeriğinde ülkede tiyatro alanında mevcut bulunan boşluğun doldurulması amacı ile teşebbüse geçildiğinin belirtildiği bir tezkere yayımlanmıştır. Şehzadebaşı'nda Letafet Apartmanı'nda kurulan konservatuara **“Darülbedayi-i Osmanî”** adı verilmiş ve ilk müdürü, Mösyö Antuvan olmuştur.

Darülbedayi, Antuvan'ın hazırladığı esaslara uygun olarak kız-erkek 300 öğrencinin teorik ve pratik eğitim göreceği bir müzik ve tiyatro okulu olarak kurulmuştur. Böylece Darülbedayi, tiyatro ile musiki olmak üzere iki şubeyi kapsayacak şekilde düzenlenmiş ve tiyatro bölümünün müdürlüğüne Reşat Rıdvan Bey tayin edilmiştir. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, girişimleri sekteye uğratmış ve 28 Haziran 1914 günü İstanbul'a gelen Antuvan, 20 Ağustos günü ülkesine dönmek durumunda kalmıştır. Kısa süre içinde İstanbul'un sanat ve edebiyat çevrelerini, sanatçıları, bazı basın mensuplarını tanımış, onlarla görüşmeler yapmıştır. Darülbedayinin teşkilat yapısını kurmak için sanat ve idare birimlerinde görev alacakları seçmiş, 300 adayı deneme sınavından geçirmiş, konservatuara alınacak 80 öğrenciyi belirlemiştir. Haftada üç gün toplanan ve Türk yazarlarıyla, sanatçılarından, subaylardan, müzisyenlerden, Rum-Ermeni ve Müslüman din görevlilerinin temsilcilerinden, sanayicilerden, mimarlardan oluşan her biri 25'er kişilik üç komisyona başkanlık etmiştir.

Hassas bir dönemde Türk tiyatro tarihinde bir dönüm noktası olan Darülbedayi-i Osmanî'nin 27 Ekim 1914 tarihinde açılması ile Osmanlı döneminde tiyatro alanındaki son önemli gelişme gerçekleşmiştir. Kurulduktan bir yıl sonra düzenli temsillere başlayan Darülbedayinin ilk sahnelediği oyun, Hüseyin Suat (Yalçın) tarafından Fransız yazar Émile Fabre'den Türkçeye uyarlanan ve Tepebaşı Kışlak Tiyatrosunda sahnelenen *Çürük Temel*'dir. Bu piyeste sahne alan sanatçılar arasında Muhsin Ertuğrul ve Burhan Arpad da vardır. 20 Ocak 1916 günü sahnelenen temsilde oyuncuların en genci olan Burhan Arpad, *“Nasıl anlatabilirim! Hepimiz de heyecandan titriyorduk...”* sözleriyle o günkü duygularını anlatmıştır.

Türk tiyatro tarihinde adeta devrim niteliğinde bir uygulama ile Türk kızlarının konservatuara alınarak sahneye çıkmalarına olanak sağlanması Darülbedayinin öncülüğünde gerçekleşmiştir. Bu konuda da öncü kişi olan Antuvan, Türk kadınının sahneye çıkması ile yakından ilgilenmiştir. Fransa'ya döndükten sonra bir gazeteciye *“Herkesin korktuğu, çekindiği bir soruna el atmaktan da geri kalmamıştım. Türk kadınlarının serbestçe tiyatroya gidebilmek, hatta yüzlerini açıp sahneye çıkmak hakkına sahip olmaları. Önceleri beni bile dinlememişlerdi. Sonra tartışmaya razı olmuşlardı...”* diyecektir. Ona göre bu konuda yüksek tabakadaki hanımlar arasında güçlü bir fikir hareketi oluşmaya başlamıştı. 1918 yılına gelindiğinde Türk kızları Afife, Behire, Memduha, Beyza ve Refika hanımlar konservatuara öğrenci olarak kabul edilmişlerdir. İçlerinden Afife Hanım, mümessillğe terfi ederek mülâzım artist tayin edilme başarısını gösterirken, Refika Hanım ise ikinci suflör olarak tayin edilmiştir. Afife Hanım aynı zamanda sahneye çıkan ilk Türk kadını olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ve mütareke yıllarında Darülbedayinin konservatuar özelliği kaybedilmiş fakat tiyatro niteliği korunmuştur. Tüm imkânsızlıklara rağmen Tatbikat Sahnesinde birkaç sanatçı, Darülbedayi amblemi altında faaliyetlerini sürdürmeyi başarmıştır. Hatta bazen gösterilerden elde ettikleri gelirlerin üçte ikisini Yunan işgali ve zulmü nedeniyle İstanbul'a sığınan İzmir mültecilerine harcanması için bağışlamışlardır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kültürel alanlarda yapılan atılımlar çerçevesinde kültürün yayılması, düşünce ve fikirlerin paylaşılması, ideolojilerin ve yeni rejimlerin benimsenmesi hususunda en etkili sanat olan ve II. Meşrutiyet ile Milli

Mücadele dönemlerinde “milli bilinç” oluşturma gayretlerinde önemli bir yeri bulunan tiyatroya ayrı bir önem verilmiştir. Sadece kadınların değil aynı zamanda erkeklerin de sahneye çıkmasını günah sayan yaklaşım, yerini tiyatronun bir eğlence yeri değil bir kültür yuvası olduğu anlayışına bırakmaya başlamıştır. Bu anlayışın sonucu olarak tiyatro okulu açılmış ve ulusal tiyatro kurulmuştur. Dolayısıyla bu dönemle birlikte Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün kültür politikalarının da bir sonucu olarak tiyatro, Avrupalı kültürün merkezi konumuna getirilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın tiyatroya rağbetini arttırmak amacıyla o dönemde Ferah Tiyatrosunda olan Muhsin Ertuğrul’un öncülüğünde temsil sayısını arttırmak, öğrencilere özel gösteri sunmak, yer farkını kaldırmak gibi uygulamalar yapılmıştır. Darülbedayi Müdürü Celal Esad Bey’in imzasıyla 18 Temmuz 1927 tarihinde İstanbul Belediyesine verilen bir layihada ise haftanın perşembe, pazar günleri birer ve cuma günlerinde iki olmak üzere dört temsil verilmesinin sanatçıları yoracağı ve yararlı olmayacağı belirtilmişti. Oysa Darülbedayinin daha etkili ve yoğun çalışmalar yapması beklenmekteydi. Bu nedenle yönetimine 1927 yılında Muhsin Ertuğrul getirilmiştir.

Muhsin Ertuğrul birtakım endişelere ve boş salonlarda piyeslerin sahneleneceği, haftada dört defa sahneye çıkılmasının zorlukları olacağı gibi olumsuz düşüncelere rağmen, “*İstanbul gibi büyük ve medeni bir şehrin her gece çalışan bir tiyatrosu olmalıydı*” düşüncesiyle hemen harekete geçmiştir. Boş koltuk ihtimaline karşı salı akşamları piyeslerin ilk temsilini, öncesinde olduğu gibi yalnız öğretmen ve öğrencilere; çarşamba akşamlarını askeri okul öğrencileriyle üniformalı subaylara ayırmaya ve cumartesi akşamlarında da dar gelirli için ucuz halk gecesi yapmaya karar vermiştir. Çalışmalar sonuç vermiş ve ilgi gören piyeslerin bazıları iki hafta oynanınca bu, o dönemde büyük bir başarı olarak görülmüştür. Daha sonra piyesler üç hafta üst üste oynanmış ve İstanbul’a tek tiyatronun yetmeyeceğine karar verilerek ikinci tiyatro açılmıştır. İki tiyatrodada da piyeslerin dokuz hafta boyunca oynanması mümkün olmuştur.

Cumhuriyetle birlikte öne çıkan bir başka özellik, oyunculuğun ciddi bir meslek olarak kabul görmesidir. Bunda Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün desteğinin ve teşviklerinin önemli bir rolü vardır. Atatürk, 1930 yılında Darülbedayi sanatçılarına “*Efendiler, Hepiniz mebus olabilirsiniz... Vekil olabilirsiniz... Hatta Reiscumhur olabilirsiniz fakat sanatkâr olamazsınız*”, “*...Tiyatro bir memleketin kültür seviyesinin aynasıdır. Bu faaliyete devam edelim...*” ve yine elini öpmek isteyen tiyatro sanatçılarına hitaben söylediği “*Sanatçı el öpmez; sanatçının eli öpülür!*” şeklindeki sözleriyle sanatçıları ve tiyatro sanatını yücelten anlayışın temelini oluşturmuştur.

Atatürk, ayrıca temsillere ilgi göstermiş, sanatçıları cesaretlendirmiştir. 1931 yılında, Darülbedayinin o dönemlerde sayısı on beşi geçmeyen bir kadro ile çıktığı Anadolu turnesinde, sanatçılara yönelik tutumu iz bırakmıştır. Turnenin ilk durağı olan Ankara’da piyes sahnelendikten sonra izleyiciler arasında bulunan Mustafa Kemal Atatürk, sanatçıları sofrasına davet etmiş ve Muhsin Ertuğrul’dan, oynadığı oyunlardan birisinin bir parçasını veya sahnesini orada tekrarlamasını rica etmiştir. Muhsin Ertuğrul, sahne dışında çekingen tavrı nedeniyle bu ricayı yerine getiremeyince Atatürk, şöyle bir iddia ortaya atmıştır: “*...Seninle bir bahse girelim, sana bir oyun göndereceğim, bunu oynayacaksın bende gelip seyredeceğim. Ama dikkat et rolünü iyi oynamazsan seni ben eleştireceğim, kötü bir oyuncu olduğunu herkese ilan edeceğim. İyi oynarsan, o zaman da gerçek bir sanatçı olduğuna inanacağım...*”. Aradan bir yıl geçmesine rağmen Atatürk bahsi unutmamış ve Muhsin Ertuğrul’a oynanmak üzere “*Akın*” oyununu göndertmiştir. Muhsin Ertuğrul’un Türk Hakanı İstemi Han’ı oynamasına karar verilen oyunun provaları sürerken Atatürk, gidişat hakkında bilgi almıştır. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra oyun, 11 Şubat günü Atatürk’ün de seyirciler arasında bulunduğu Tepebaşı Tiyatrosunda sahnelenmiştir. Oyunu izlerken Atatürk’ün yanında bulunan Muhittin Üstündağ’ın, oyundan

ziyade Atatürk'ün tepkileri dikkatini çekmişti. Üstündağ, temsil esnasında Atatürk'le ilgili gözlemlerini “*Temsil ilerledikçe Gazi'nin ilgisi artıyor, bakışları yumuşuyor ve ilk perde kapanmak üzereyken yanaklarından iki damla yaş süzülüyor...*” sözleriyle paylaşmıştır. Bu ruh hali ile birinci perde kapanmak üzereyken ilk alkışlar onun locasından yükselmiş ve temsilden sonra sanatçıları huzuruna kabul eden Paşa, Muhsin Ertuğrul'a dönerek “*bahsi kazandın, sen bizim en değerli sanatçımızsin!*” demiştir. Ayrıca piyeste rol alan tüm sanatçıları her zaman yaptığı gibi güzel sözlerle onurlandırmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yönetimin anlayışı, tiyatronun bir kamu hizmeti olduğu ve kamu tarafından korunması gerektiği şeklindedir. Bu çerçevede devlet tarafından oyunculuk veren bir konservatuar açılmış ve halkevleri ile tiyatro en ücra köşelere kadar devlet desteği ile yayılmıştır. Nitekim 1930 yılında temsil vermek için İstanbul'dan Ankara'ya gelen Darülbedayi sanatçılarını Marmara Köşkü'nde kabul eden Gazi Mustafa Kemal Paşa, Muhsin Ertuğrul'a tiyatronun gelişmesi için devlet yardımının gerekliliğinden söz etmiş hatta dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye konu ile ilgilenmesi talimatını vermiştir. Yönetimin desteği her alanda görülmüş, örneğin Darülbedayi Heyetinin, 1931 yılının nisanından itibaren yapacakları seyahatlerde Devlet Demiryollarında %50 indirim uygulanması, tüketim vergisinden muaf tutulması gibi kolaylıklar sağlanmıştır.

Cumhuriyetle birlikte Vali ve Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ'ın desteğiyle Belediyeden yardım görmeye başlayan Darülbedayi, 1929 yılında Tepebaşı Tiyatrosuna yerleşerek Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde sürekli temsiller veren ödenekli bir tiyatro niteliğine kavuşmuştur. 1930 yılında Belediyeler Kanunu yapılırken idarenin tiyatroya gösterdiği ilgi açık olarak görülmüştür. 1927 yılında Başbakan İsmet Paşa'nın, Ankara'da Darülbedayi sanatçıları ile yaptığı görüşmede dile getirdiği ülkenin her yerine tiyatrolar kurma arzusu, 1930 Belediyeler Kanunu'na yansımıştır. Kanun'un 15. maddesinin 59. fıkrasında tiyatro binası yaparak tiyatro heyeti oluşturma görevi ihtiyari olarak tüm belediyelere verilmekteydi. Kanun çıktıktan sonra Darülbedayi, doğrudan İstanbul Belediyesinin idaresi altına alınarak “İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu” adını almıştır. 1931 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu bünyesinde bir de tiyatro meslek okulu açılmıştır. Fakat Maarif Vekâletinin o dönemlerde Ankara'da bir Temsil Akademisi kurma teşebbüsü olduğu için, bir nevi kurs olarak görülen bu meslek okuluna gerekli tahsisat verilmemiştir.

İstanbul Şehir Tiyatrosu adıyla günümüze kadar varlığını sürdüren Darülbedayi amacına ulaşmış, Türk sanatçılarının, yazarlarının yetişmesini, Türk dilinin ve edebiyatının gelişmesini ve Türkiye'nin ilk ulusal sahnesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Darülbedayi bu yönüyle Devlet Tiyatrosunun ve tiyatro topluluklarının doğmasında da öncülük yapmıştır.

Zehra ASLAN-Mehmet TEMEL

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), DH.UMVM, Dos.3, no.5.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9/243.1217.10

BCA, 30.18.1.2/19.24.20

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 2743, 4 Temmuz 1934.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 2743, 4 Temmuz 1934.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 4517, 24 Mayıs 1940.

TBMM Arşivi, **Belediye Kanunu**, No: 1580, 10 Nisan 1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, C:1, İ:22, 08.04.1338.

TBMM Zabıt Ceridesi, C:2, İ:64, 28.06.1338.

TBMM Zabıt Ceridesi, C:2, İ:64, 28.06.1338.

TBMM Zabıt Ceridesi, C:3, İ:55, 14.02.1341.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: İnikat: 50, Cilt:1, 13.05.1940.

Darülbedayi, Numara: 1, 15 Şubat 1930.

Ahmet, Refik, **Türk Tiyatrosu Tarihi (Yakın Çağlarda Tiyatro)**, II. Cilt, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1934.

Ahmet, Refik, **Türk Tiyatrosu Tarihi**, I. Cilt, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1934.

And, Metin, **Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi**, İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2011.

Arpad, Burhan, "Çürük Temel", **Şehir Tiyatrosu (Tiyatromuz 70 yaşında)**, Şehir Tiyatroları 70. Yıl Özel Sayısı.

Aslan, Zehra, "İlk Adımlar Sultan Abdülmecit'ten Atatürk'e Türkiye'de Modern Tiyatronun Gelişim serüveni",
Independent Türkçe,
<https://www.indyurk.com/node/338451/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/i%C3%87lk-ad%C4%B1mlar%E2%80%A6-sultan-abd%C3%BClmecitten-atat%C3%BCrke-t%C3%BCrkiyede-modern>, Erişim: 2 Haziran 2021.

Aslan, Zehra, **Türkiye'de Devlet Tiyatrosu'nu Yaşatmak**, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2013.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

Ay, Lütfi, "Atatürk ve Tiyatro", **Devlet Tiyatrosu Dergisi (Cumhuriyetin 50.yılı Özel Sayısı)**, Sayı: 57, Ekim 1973.

Ay, Lütfi, "Darülbedayi'nin 70.yılı", **Şehir Tiyatrosu (Tiyatromuz 70 yaşında)**, Şehir Tiyatroları 70. Yıl Özel Sayısı.

Ay, Lütfi, "Türkiye'de Konservatuar Açılması Teşebbüsleri", **Devlet Tiyatrosu Dergisi**, Sayı: 18, Aralık 1962.

Buttanrı, Müzeyyen, "Atatürk'ün Tarih Tezinin Devrindeki Tarihi Tiyatro Eserlerine Yansıması", **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:2, Aralık 2002.

Ertuğrul, Muhsin, "3 Defadan 100 Defaya", **Türk Tiyatrosu Dergisi**, Sayı: 169, Mart 1944.

Gürzap, Can, **Perde Arkasından Devlet Tiyatrosu Gerçeği**, Remzi Kitabevi, 2012.

İşli, Emin Nedret, "Şehir Tiyatroları'nın İlk Oyunu Çürük Temel", **İST**, Sayı: 3,
<https://www.istdergi.com/tarih-belge/sehir-tiyatrolarinin-ilk-oyunu-curuk-temel>, Erişim: 14 Haziran 2021.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, II. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005.

Kolukisa, Pınar, "Mustafa kemal Atatürk'ün Tiyatro Çalışmaları", **Devlet Tiyatrosu Dergisi (Cumhuriyetin 50.yılı Özel Sayısı)**, Sayı: 57, Ekim 1973.

Konur, Tahsin, "Cumhuriyet Döneminde Devlet-Tiyatro İlişkisi", **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları**

Merkezi Makale Bilgi Sistemi, 16 Mart 2010.

Konur, Tahsin, **Devlet Tiyatro İlişkisi**, Dost Kitabevi, Ankara, 2001.

Sevengil, Refik Ahmet, "Yıldız Sarayı Tiyatrosu", **Devlet Tiyatrosu Aylık Sanat Dergisi**, Sayı:13, Aralık 1953.

Şener, Sevda, **Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

Yazgan, Teoman, **Örnek Bir Cumhuriyet Kurumu Devlet Tiyatrosu Tatbikat Sahnesi ve Sonraki Yıllar**, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü Yayını, Kasım 2009.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/darulbedayi/?pdf=3701> adresinden erişilmiştir